

Anayasa Mahkemesi Başkanı H.Tülay Tuğcu'nun Töreni Açış Konuşması

Sayın Cumhurbaşkanım,

Değerli Konuklar ve Değerli Meslektaşlarım,

Anayasa Mahkememizin Kuruluşunun 45. yılını bugün sizlerle birlikte kutlamanın onurunu yaşayarak içten duygularıyla şükranlarımı ve saygılarımı sunuyorum.

Yirminci yüzyılın en önemli siyasal gelişmelerinden birisi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra anayasal demokrasilerin ortaya çıkmasıdır.

Anayasalar, devletin başlıca organlarının yetki ve görevlerini tanımlayan, bu organların çalışma yöntemlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerini genel ilkeler çerçevesinde düzenleyen temel hukuk belgeleridir.

Yargılama fonksiyonunu yerine getiren organların varlığı, çok eski tarihlere kadar uzanmakla birlikte, yasama organının işlemlerinin yargı denetimine tabi tutulması, yakın geçmişte ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin çok partili siyasal yaşama geçtiği 1945 sonrası bağımsız bir Anayasa Mahkemesi kurulması yolundaki artan teklifler, 1961 yılında kabul edilen Cumhuriyet tarihinin ikinci Anayasası ile hayata aktarılmıştır.

25 Nisan 1962 tarihinde resmen kurulan Türk Anayasa Mahkemesi, Avusturya, Almanya, İtalya ve İspanya'nın ardından Avrupa'nın öncüleri arasında yerini almıştır.

Türk Anayasa Mahkemesi, kurulduğundan bu yana insan hakları ve özgürlüklerinin koruyucusu, demokratik, laik, sosyal hukuk devletinin ve diğer Anayasal değerlerin savunucusu olmuş, Atatürk İlkeleri ışığında özveri ile görev yapmıştır ve yapmaya devam edecektir.

Anayasa Yargısı Sempozyumunun bu yılki konusunu "Evrensel Barış ve Medeniyetler Buluşmasında Anayasa Mahkemelerinin Rolü"

olarak belirledik. Bu konuyu seçmekteki amacımız, “medeniyetler çatışması” tezinin, küreselleşen dünyada yarattığı yıkıcı ve yakıcı tehlikeye dikkat çekmek ve farklı medeniyetler arasında çatışma yerine buluşmanın, savaş yerine barışın mümkün ve gerekli olduğunu hatırlatmaktır. Bu yılki kuruluş törenlerine dört kitadan Anayasa Mahkemesi veya anayasa yargısı görevini yürüten yüksek mahkemelerin başkan ve üyeleri ile uluslararası yargı kuruluşlarının başkan ve üyelerinin de katılması, bizim için büyük bir onur olmuştur. Ancak bu denli geniş katılımın bir başka nedeni de, anayasa yargısının asli konularından olan insan hak ve özgürlüklerinin ulusal sınırları çoktan aşmış, küresel değerler birliği haline gelmiş olması beklentileridir. İki gün sürecek sempozyumda değerli katılımcıların, temel hak ve özgürlükler korunarak evrensel barışın nasıl sağlanabileceğine hizmet edecek yönde katkılarda bulunacaklarından hiç kuşku yok.

İnsan Hakları, Anayasa Mahkemeleri ve Gelecek

İnsan hakları kavramının göreceli olarak belirsiz olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, insanlık tarihi boyunca bilimsel ve felsefi düşüncede gerçekleşen gelişim sonucunda, tüm insanların, konumları ne olursa olsun, sadece insan olmalarından kaynaklanan dokunulamaz, vazgeçilemez ve devredilemez bazı haklara sahip oldukları ve bu haklardan herhangi bir ayırımcılığa maruz kalmadan yararlanmaları gerektiği, genelde kabul edilen bir fikirdir. İnsanlığın düşünsel gelişiminin tıpkı çocukluk, gençlik ve olgunluk gibi çağlardan geçtiğini kabul edecek olursak, insan haklarının evrensel düzeyde kabul edilmesi elbette ki olgunluk çağının bir ürünüdür. Ancak, çocukluk ve gençlikte kazanılan birikimlerin bu sonuç üzerinde doğrudan etkisi olduğunu da kabul etmek gerekmektedir. Mezopotamya, Çin, Hint, Latin Amerika, Mısır, Afrika ve Roma medeniyetlerinin, Konfüçyüs ve Buda öğretilerinin, semavi dinler olan Museviliğin, Hıristiyanlığın ve İslamiyetin insan haklarının ortaya çıkmasındaki ve gelişimindeki derin etkileri yadsınamaz. Dolayısıyla, insan hakları, sadece bir kıtanın veya medeniyetin patentli ürünleri değil, insanlık ağacının ortak meyveleridir.

İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar devletlerin vatandaşlarına nasıl davrandıkları, devletlerin iç işi sayılmıştır. Bu anlayış İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra temelinden değişmiş ve insan hak ve özgürlüklerinin totaliter devletlerce ayaklar altına alınması, bu hakların evrensel düzeye taşınarak korunmasını gündeme getirmiştir. Tarihin en kanlı dönemi ve sayısız insanlık dışı muamelelerin yaşandığı zaman dilimlerinden birisi olarak kabul edilen yirminci yüzyılda, İkinci

Dünya Savaşı sonrasında insan hakları kavramının uluslararası hukuka girişi ve evrensel olarak korunması, şüphesiz bu zaman diliminde gerçekleşen en sevindirici gelişmelerden birisidir. Özellikle Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra, insan hakları, küreselleşen dünyanın tek evrensel ideolojisi olarak kabul edilmeye başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra insan haklarının korunmasında ulusal, bölgesel ve evrensel olarak üç koruma mekanizmasının ortaya çıktığı söylenebilir. Bu koruma mekanizmalarının şüphesiz ilk ve en önemli basamağı, ulusal mahkemeler ve özellikle anayasa mahkemeleridir. İnsan haklarının korunmasında ön saflarda yer alan anayasa mahkemeleri veya anayasal denetim yapan diğer mahkemeler, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ve diğer uluslararası mahkemelerin de birçok kararında belirtildiği gibi, insan hakları ihlallerini önlemede ve tazmin etmede uluslararası mahkemelere nazaran daha iyi konumdadırlar. Dolayısıyla, anayasa mahkemelerinin, diğer yüksek mahkemelerin ve ilk derece mahkemelerinin bu konularının sorumluluğunu hissederek görev yapma zorunluluğu vardır.

'Ubi jus ibi remedium' 'nerede hukuk varsa, orada tazmin, yani çare vardır' özdeyişinin çağımıza yansması olarak bireylerin, insan hakları ihlalleri nedeniyle hem ulusal hem de uluslararası planda devletleri şikayet ve dava edebilmeleri, insan hakları hukukunun bir zaferidir. Kazanılan bu zaferin kalıcı olması için, yapılan şikayetler sonunda verilecek kararlarda, başvuru sahiplerinin gerek maddi kayıplarının gerekse diğer kayıplarının tazmin edilmesi yolunun açık tutulması ve bu kararların yerine getirilebilmesi için objektif bir infaz mekanizması gerekmektedir. Aksi takdirde, ulusal ve uluslararası insan hakları koruma mekanizmalarının, sahildeki kumlara yapılan kaleler gibi ilk gelen şiddetli dalgada erimesi kaçınılmaz olacaktır.

Bu nedenle, sempozyumumuzun da konusu olan evrensel barış idealinin gerçekleşmesi için, öncelikle herkesin kendi evinin önünü temizlemesi gerekmektedir. Evlerinin önü temiz olmayan, bunun için çaba harcamayan insanların temiz bir sokağa sahip olma idealleri gerçekçi değildir.

Bu bağlamda kendi çabalarımızdan bahsederken, Türkiye'de insan hakları alanında meydana gelen gelişmelere kısaca bir göz atmanın yerinde olacağını düşünmekteyim.

Türkiye'de İnsan Hakları

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ve Birinci Ek Protokolü, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden 6 ay sonra onaylamıştır. O zaman, Sözleşme'nin onayı Türk kamuoyunda fazla

ilgi uyandırmamıştı ve basında da bu olaya fazla yer verilmemişti. Ancak, 1987'de, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuru hakkı tanınmasından sonra Sözleşme, kamuoyunda daha fazla önemsenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin zorunlu yargı yetkisinin kabul edilmesinden kısa bir süre sonra Sözleşme, sosyal ve siyasal yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Demokrasiyi güçlendirme, hukuk devletini pekiştirme, temel hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesini sağlama, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Strasbourg Mahkemesinin içtihatları ve Avrupa Birliği müktesebatıyla uyumlaştırma amacıyla, Türkiye, mevzuatını son yıllarda tamamen gözden geçirmiştir. Şimdiye kadar, dokuz reform paketi ve iki önemli Anayasa değişikliği kabul edilmiştir.

Türkiye, Birleşmiş Milletlerin ve Avrupa Konseyi'nin tüm temel insan hakları sözleşmelerine taraf haline gelmiştir.

Bu konuda son olarak, yakın zamanda meydana gelen ve çok önemli bir gelişmeyi duyurmak istiyorum. Anayasa Mahkemesi, ilk kez 2 Mart 2007 tarihinde, siyasi parti kapatma davalarında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin verdiği ihlal kararlarının, yargılamanın yenilenmesi nedeni olduğuna karar vererek, bu yönde yapılan başvuruları kabul etmiştir. Yeniden inceleme sonunda Mahkeme'nin ne yönde karar vereceği henüz bilinmemekle beraber, verilen kararın bir dönüm noktası olduğu açıktır.

İnsan Hakları ve Terörizmle Mücadele İkilemi

Türkiye, son 30 yılda 30.000'e yakın vatandaşını teröre kurban verdiği halde, terörle mücadelede, otorite ile özgürlükler dengesini en iyi koruyan ülkelerden birisi olmuştur. Türkiye'yi, terörle mücadelesindeki bazı tutumlarından dolayı eleştiren yabancı dostlarımızın fikirlerini, ifade özgürlüğü sınırları içinde saygıyla karşılamakla birlikte, önemli bir noktayı hatırlatmak isterim. Türkiye'yi eleştiren dostlarımızın ülkelerinde Türkiye'nin karşılaştığı boyutlarda bir terör tehdidi bulunmamaktadır. Bu nedenle, yakın tarihte Türkiye'nin yaşadığı zorlukları anlatma şansımız pek olmamıştır.

Buna karşın, ne yazık ki son yıllarda yaşanan bazı uluslararası terör eylemlerinden sonra, insanlığın son üç asırda edindiği özgürlüklerden, bazı ülkelerin bir çırpıda vazgeçtiğini görmek, Türk toplumunu şaşırtmıştır. Bu anlamda, dünyadaki diğer mahkemelere nazaran, Türk Anayasa Mahkemesi'nin terörle mücadeleyle ilgili ve yıllar önce oluşturulan ayrıntılı içtihatlarıyla ve derin tecrübesiyle hukuk aleminin hizmetinde olduğunu belirtmek isterim.

Bugün kavramların birbirine karıştırıldığı bir dönemden geçiyoruz. Kanlı savaşların barış adına, koyu diktatörlüklerin demokrasi adına, baskıcı politikaların özgürlük adına, insanlık dışı işkence ve kötü muamelelerin de insanlık adına haklılaştırılmaya çalışıldığına tanık oluyoruz. Böyle olunca da insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasi gibi çağdaş medeniyetin olmazsa olmaz değerlerinin inandırıcılığını kaybettiklerini ve telafisi güç bir erozyona uğradıklarını görüyoruz. Gerçekte hepimiz, insanlığın vicdan mahkemesinde yargılanıyoruz. Bu yargılamadan başarıyla çıkmak istiyorsak ve ikinci milenyumun ilk asrının “terör çağı” olarak anılmasını istemiyorsak, olası bir medeniyetler savaşı çılgınlığına fırsat vermemek için elimizden geleni yapmak zorundayız.

Diğer yandan, ülkeler arasındaki sınırları önemli ölçüde etkisizleştiren, mekan ve zaman farklılıklarını anlamsızlaştıran küreselleşme olgusu, savaş ve çatışma gibi olumsuz değerlerin yerine; barış, uzlaşma, çoğulculuk ve hoşgörü gibi olumlu değerlerin hakim olmasını da sağlayabilir. Barışçıl değerlerin dünyaya yayılması bakımından küreselleşme, inanılmaz imkan ve fırsatlar sunmaktadır. Bütün maharet, bu imkan ve fırsatları doğru yönde kullanabilmektedir.

Tüm olumsuzluklara karşın, insan haklarına ilişkin konularda yüzyıllar boyunca kazanılmış haklardan, bu hakları korumakla görevli ve yetkili mahkemelerimizin oluşturacağı ortak değerler nedeniyle geriye dönüş olmayacağını, 21. yüzyılda insan haklarının öneminin daha da artacağını ümit etmekteyim.

Avrupa Birliği ve Türkiye

Avrupa ile entegre olma, Tanzimat Fermanı esas alınırca, Türkiye'nin 150 yıllık projesidir. Avrupa Birliğine tam üyelik de, bu projenin önemli ayaklarından birisidir.

Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti, 3 Ekim 2005 tarihinden itibaren Avrupa Birliği ile müzakere (katılım) sürecine başlamış olan bir ülkedir. Belirtilen tarihten bu yana geçen süre zarfında Türk hukukunun Avrupa Birliği müktesebatına uyumunu sağlamaya yönelik tarama süreci çalışmaları yapılmıştır. Otuzbeş fasılda devam eden söz konusu tarama süreci, 2006 yılının Ekim ayı itibarıyla sona ermiştir. 17 Nisan 2007 tarihinde 2007-2013 yılları için “Türkiye'nin Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Programı” açıklanmıştır. Şu anda ise Avrupa Birliği ile müzakere süreci devam etmektedir. Bu vesileyle şu hususa değinmeliyim ki, her ülkenin bölgesel ve küresel entegrasyonlar içinde yer almaya çalıştığı bir dönemde, Türk hukukçuların Avrupa Birliği sürecine ve bu sürecin gereklerine ilgisiz kalması düşünelemez. Tam aksine, bu sürecin yakından takipçisi

olmak, ulusal mevzuatımızı bu doğrultuda yeniden gözden geçirmek, hakimlerimizi ve diğer hukukçularımızı bu sürecin sonuçlarına hazırlamak zorunda olduğumuzu ifade etmek isterim.

Avrupa Birliği'ne entegrasyonun kanaatimce üç boyutu vardır: Bunlardan birincisi ekonomik ve toplumsal boyuttur: Türkiye'nin ticaret ve turizm hacminin yarıdan fazlasını Avrupa Birliği ülkeleri ile olan ilişkileri belirlemektedir. Avrupa Birliği'ne tam üye olarak girelim veya girmeyelim, Avrupa bizim kültürümüzün bir parçasıdır ve öyle kalmaya devam edecektir. Avrupa için de durum farklı değildir. Avrupa'nın değişik ülkelerinde yaşayan, sayıları birçok Avrupa devletinin nüfusundan fazla olan ve birçoğu yaşadıkları devletlerin vatandaşı olmuş milyonlarca insanımız vardır. Aynı şekilde, son yıllarda Türkiye'de, örneğin Alman, İngiliz ve Kuzey Avrupalı dostlarımızla birlikte yaşadığımız yerleşim yerleri oluşmuştur.

Avrupa Birliğine entegrasyonun ikinci boyutu olan hukuki boyuta gelince; yukarıda kısaca anlattığım gibi, Avrupa'daki uluslararası kuruluşların birçoğunda kurucu üye olan Türkiye, Avrupa Birliği müktesebatını iç hukukuna aktarmak için, son 15 yılda başka hiçbir Avrupa ülkesinin gerçekleştirmediği büyük hukuk reformlarına girişmiş ve başarıyla çıkmıştır. Uygulamada henüz aksayan bazı noktalar olsa da, tatmin edici bir standardın yakalandığına ve yakın gelecekte yüksek mahkemeler içtihatlarının yerleşmesiyle daha da netleşeceğine inanıyorum. Dolayısıyla, günlük yaşamda ve mevzuatımızda adı konulmamış olsa da göreceli bir entegrasyonun gerçekleştiğini düşünüyorum.

Entegrasyonun siyasi boyutu ise henüz devam etmektedir. Gerek AB üyesi devletler gerekse AB kurumları, uzun sürmemesi gereken bir müzakere süreci sonunda bir karar verdiklerinde, bu aşama da tamamlanacaktır.

Türkiye'nin coğrafi konumunu ve kültürel farklılığını öne sürerek bir Avrupa devleti olup olmadığını tartışanların, gerçekçi olmadıkları kanaatindeyim. Zira, bu topraklar, hem Doğu Roma, Bizans, Selçuklular hem de Osmanlılar zamanında son 1500 yıldır sadece Avrupa'nın değil, dünyanın birkaç merkezinden birisi olmuştur. Örneğin, bugün varolan pek çok başkent daha kurulmamışken, Avrupa'nın merkezi, yüzyıllar boyu İstanbul'du. O yüzden, bu tür tartışmaların Türkiye'nin yeterince bilinmemesinden kaynaklandığını ve Türkiye'nin AB üyeliğine destek veren kamuoyunda bazı tereddütlere neden olması dışında herhangi bir faydasının olmadığını düşünüyorum. Bu nedenle kutuplaşmalar yerine ortak akıl etrafında birleşmeleri destekleyecek girişimlerde bulunmak, Avrupalı dostlarımız için tarihsel bir sorumluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Kültürel farklılığımıza gelince; Anadolu insanları olarak biz hep farklılıklarımızın zenginliğimiz olduğunu düşünmüşüzdür. Yüzyıllardır duvarları birbirine bitişik havra, kilise ve camilerde dua eden ve barış içinde yaşayan insanları sadece Türkiye’de bulabilirsiniz.

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne girmesinin şimdiki üyeler açısından elbette bir bedeli vardır. Ancak Türkiye’nin Avrupa Birliği dışında bırakılmasının, Birlik açısından daha büyük bir bedeli olacağını düşünüyorum. Zira, arkadaşınızı ortak yapmazsanız, rakip yapmış olursunuz.

İnsan Hakları Sözleşmelerinin Türk Hukuk Sistemindeki Yeri

Uluslararası sözleşmelerin Türk hukuk sistemindeki yeri ile ilgili olarak, Anayasa’nın 90. maddesinin dördüncü fıkrasında “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar, kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.” denilmiştir.

Neredeyse 40 yıldan beri uluslararası antlaşmaların ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin, özellikle de “kanun hükmünde olma” ibaresinin belirsizliği ile ilgili olarak pek çok tartışmalar yapılmıştır.

2004 Mayıs’ında yapılan Anayasa değişikliği ile, Anayasa’nın 90. maddesine bir fıkra eklenmiştir. Bu kurala göre;

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda, milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.”

Bu hüküm sayesinde, insan hakları sözleşmelerinin konumu üzerine yapılan tartışmalara nokta konulmuştur. Genel yargı yetkisine sahip mahkemeler, karar verirken Sözleşme kurallarına dayanmak zorundadırlar. Yargıtay’ın ve Danıştay’ın son kararları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve insan hakları konusundaki diğer antlaşma kurallarının doğrudan uygulanabilirliğini ortaya koymaktadır.

Ulusal yasalarla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer insan hakları antlaşmaları arasında çatışma çıkması durumunda ve konunun kendisine intikal ettirilmesi halinde Anayasa Mahkemesi, mahkemelerden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve diğer insan hakları antlaşma hükümlerinin iç hukuka nazaran öncelikle uygulanmasını bekleyebilir.

Bu noktada, Mahkememizin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Strasbourg Mahkemesi içtihatlarına yer veren kararlarından kısaca bahsetmek istiyorum.

Türk Anayasası, Devletin, temel hakları Anayasaya uygun olarak tanımasını ve korumasını benimsediğinden ve bu temel haklar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne koşut olduğundan, Anayasa Mahkemesi de doğal olarak temel hakları, kendi Anayasası gereğince tanımakta ve korumaktadır. Ancak gerekli görülen hallerde Mahkememiz, kurulduğu günden bu yana uluslararası sözleşmelere ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına da göndermede bulunmaktadır. Bu atıflar temelde kadın-erkek eşitliği, adil yargılanma hakkı, mülkiyet hakkı ve ifade özgürlüğü ile ilgilidir.

Evrensel Barış ve Medeniyetlerin Buluşma Zorunluluğu **Sayın Cumhurbaşkanım,**

Birazdan başlayacak olan uluslararası sempozyumun temasıyla ilgili olarak da bazı hususlara değinmek istiyorum. Günümüzde uluslararası toplumun ulaştığı gelişmişlik düzeyi, uluslararası ilişkilerin yoğunluğu, işbölümü ve uluslararası örgütlerin çokluğu, iletişim araçlarındaki baş döndürücü gelişme nazara alındığında, bugün hiçbir devletin uluslararası işbirliğine girmeksizin, tek başına ve dışa kapalı olarak yaşaması mümkün değildir. Ancak işbirliği, kelimenin gramer kökünün de ifade ettiği gibi, beraber çalışmayı ve buluşmayı gerektirmektedir. "Tanımadığınızı sevemezsiniz". Birbirimizi sevmek için birbirimizi tanımak zorundayız. İşbirliği için her medeniyetin, kıtanın, ülkenin diğerlerini önyargısız bir şekilde tanınması gerekmektedir. Dünyanın ortak bir yaşam alanı haline geldiği günümüzde, birbirimizi tanımanın çok daha kolay olduğunu fark ediyoruz. Şu anda bu salonda dünyanın en doğusundan en batısına, en kuzeyinden en güneyine binlerce kilometre öteden gelen meslektaşlarımızın bulunması bunun kanıtıdır. Zaman, mekan ve iletişim bakımından insanların birbirine bu kadar yakın hale gelmelerine rağmen, aralarında ruhsal ve kültürel anlamda uzaklık varsa bu üzücüdür.

Siyaset teorisinin tartışma alanlarından biri olan "farklılıkların bir arada yaşatılması", çağdaş demokrasilerin öncelikli sorunlarından biridir. Aslında medeniyetler çatışması tezinin kabul görmesi, ulusal ve uluslararası ölçekte farklılıklarını biraradallığını sağlayacak etkili politikaların geliştirilememesinden kaynaklanmaktadır. Burada biri devlete, diğeri topluma bakan iki sorun vardır. Çoğulculuğun sürdürülebilmesi, devletlerin değişik toplumlardaki farklı inanç, düşünce ve yaşam biçimleri karşısında tarafsız kalmasını gerektirmektedir.

Farklılıkların bir arada bulunmasını sağlamada toplumdan kaynaklanan zorluk ise hoşgörü açığıdır. Hoşgörü, en geniş anlamda,

bizim gibi olmayanın farklılığını kabul etmektir. Bizim gibi olmayı istememek, özgür ve çoğulcu bir toplumun ön koşuludur.

Geçmiş asırlarda batı'da bilim temeline, doğu'da ise manevi değerlere dayanan büyük medeniyetler doğmuştur. Bu medeniyetlerin birbirini fark etmek istememeleri sonucu, son yüzyılda dünyamız, on milyonlarca insanın hayatına mal olan savaşlara, çatışmalara, insan haklarının ağır ihlallerine, adaletsizliklere, ırk ve renk ayrımcılığına sahne olmuştur. 45. Kuruluş Yıldönümü Sempozyumunun temalarından birisi olan medeniyetler buluşmasından bizim anladığımız, medeniyetlerin, birbirini asimile etme veya yutma çabasına girmeden, birlikte yaşamanın, anlamlı bir bütün ve ortak insani değerler oluşturacak yollarını aramalarıdır.

Konuşmamın son kısmında Türkiye'de gündemde olan bazı konulara da değinmek istiyorum.

Yargıyı ilgilendiren her konuşmada yargının sorunlarını dile getirmek mutad olmuştur. Ancak yıllardır söylenenlerde pek bir değişiklik bulunmadığından ben burada bu sorunları teker teker saymayacağım. Aslında yargının sorunlarının sadece yargının değil, hukuk devleti anlayışının ve yargı bağımsızlığının sorunu olduğunun, kamuoyu ve siyasi iktidarlar tarafından algılanıp giderilmesi için çaba gösterilmediği sürece daha birçok kez konuşmak zorunda kalacağımızı düşünüyorum.

Ancak geçen temmuz ayında hakim ve savcılarının özlük haklarına ilişkin olarak ve Anayasanın öngördüğü biçimde yapılan düzenlemenin uzun süredir beklenen olumlu bir adım olduğunu ifade etmek isterim.

Anayasa Mahkemesi açısından olumlu bir olay da Cumhuriyet tarihimizde ilk defa Anayasa Mahkemesi için yapılacak bir binanın temelini 29 Ekim 2006'da atılmış olmasıdır. Ankara'nın yeni gelişen semtlerinden Ahlatlıbel'de PTT'den satın alınan arsa üzerinde yapımı devam eden inşaatın 2008 yılı sonunda bitmesi beklenmektedir.

Bu yıl içerisinde Türkiye'de önce Mayıs ayında Cumhurbaşkanlığı seçimi birkaç ay sonrada milletvekili genel seçimleri yapılacaktır. Bu aşamada, ifade özgürlüğünün özel bir görünümü olan seçimlere değinmenin yerinde olacağını düşünüyorum.

Demokrasilerde, farklı fikirlerin özgürce ortaya konulabilmesine olanak sağlanması gerekir. Çünkü etkin demokrasilerde demokratik temsilciler ile ulus arasındaki demokratik iletişim kanallarının açık tutulması, düşünceyi ifade özgürlüğü ile sağlanabilir. Bunun sonucu olarak idare edilenler, çeşitli yollarla düşüncelerini açıkladıkları gibi,

idare edenler de olumlu ya da olumsuz tepkiler karşısında öz eleştiri yapma fırsatı bularak demokrasilerde en çok gereksinim duyulan uzlaşma kültürüne katkıda bulunabilirler. Bu bakımdan farklı düşüncelerin ifade edilmesi kaçınılmaz, hatta demokratik gelişme için faydalıdır.

Düşünce özgürlüğünün, bireyin entelektüel gelişiminin olduğu kadar demokratik toplum ve siyasal yaşamın varlık nedeni olduğunu kabul etmek zorunludur. Tüm çağdaş demokratik anayasalarda olduğu gibi, insan onurunu korumayı siyasi işleyişin temel ereği olarak kabul eden ve böyle yorumlanmasını zorunlu bulan Anayasamızda da düşünce özgürlüğü, bir temel değer olarak kabul edilmiş bulunmaktadır.

Bu nedenle kişiler, toplumsal, siyasal, ekonomik, ahlaki ya da dinsel olgular ve işlemler karşısında kendi öznel değerlendirmelerine dayalı olarak görüşlerini açıklayıp, eleştirilerini dile getirebilmelidirler. Bu görüş ve eleştirilerinin hukukun korumasından yararlanması sağlanmalıdır. Bununla birlikte demokrasinin belli ölçülerde uzlaşmayı ve diyalogu gerekli kıldığını da unutmamalıyız.

Çoğulcu demokrasinin temeli, ifade özgürlüğüdür. Bu özgürlük, demokrasilerde, ülkenin en sıkıcı ve karmaşık sorunlarını bile şiddete başvurmaksızın diyalog yoluyla çözümlene imkânını sunmaktadır. Bu imkânın iyi kullanılması durumunda farklılıkların bir arada yaşatılması ve sorunların barışçıl yollarla halledilmesi kolaylaşacaktır.

Descartes'in "düşünüyorum, o halde varım" sözü ile insani varoluşun odağına oturduğu düşünme fiili, özgürlüğü gerektirmektedir. İnsan, düşündüğü ve düşündüğünü serbestçe ifade edebildiği ölçüde kendini geliştirebilecektir. Bu nedenle, devletlere ve hukuk düzenlerine düşen görev, herkesin kendi düşüncesini geliştirebileceği ve başkalarıyla paylaşabileceği serbest bir ortamın yaratılması ve sürdürülmesidir.

İfade özgürlüğünün korunması noktasında devletin biri negatif, diğeri pozitif olmak üzere iki tür yükümlülüğü vardır. Negatif yükümlülük, devletin ifade özgürlüğünü keyfi şekilde sınırlayıcı davranışlardan kaçınmasını, pozitif yükümlülük ise devletin özgürlüğün kullanılmasının önündeki engelleri kaldırmasını ifade etmektedir. Nitekim, Anayasamızın 5. maddesine göre Devletin temel amaç ve görevlerinden biri, "kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleri ile bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartlara hazırlamaya çalışmaktır".

Bu bağlamda, Devletin, yasama, yürütme ve yargı organlarının diğer temel haklarla birlikte ifade özgürlüğünün etkili bir şekilde korunması için gerekli adımları atması, anayasal bir yükümlülüktür. Burada özellikle yargıya önemli görevler düşmektedir. Varlık nedeni bireyin hak ve özgürlüklerini korumak olan yargı organlarının, ifade özgürlüğünün alanını daraltıcı değil genişletici yönde kararlar vermesi, bazı toplumsal ve siyasal sorunların diyalogla çözümlenmesine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Anayasal demokrasilerde hukukun üstünlüğü ilkesi esastır. Buna göre, kamusal görev ve yetkilerin kaynağı anayasa ve diğer yazılı hukuk kurallarıdır. Böylece tüm devlet organlarının görev ve yetkileri belirlenmekte ve bu organlar hukukla sınırlandırılmış olmaktadır. Ülkemizde yapılacak seçimlerin de bu temel ilkeler çerçevesinde gerçekleşeceği ve Atatürk milliyetçiliğine bağlı millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu, laik ve sosyal hukuk devletini gerçekleştirecek parlamentonun da buna göre oluşacağı inancını taşıyorum.

Bu nedenle seçimlerin öncelikle ifade özgürlüğünün ve bu özgürlüğün somut kullanım biçimleri olan diğer kimi özgürlüklerin genel kabul gören standartlar çerçevesinde kullanılabildiği bir ortamda, genel ve eşit oy ilkelerine dayalı olarak, çoğulculuğa ve rekabete açık bir düzende yapılması zorunludur. Yönetilenlerin, kendilerine sunulan farklı siyasal programlar arasında tercihte bulunabilmeleri ve siyasal kadroları değerlendirmeye tabi tutabilmeleri, demokratik bir devlet düzeninin olmazsa olmaz koşuludur. Diğer taraftan demokratik kamuoyu oluşumu, seçimlerde ortaya çıkan siyasal iradenin, ulusun iradesine de uygunluğu koşuluna bağlıdır. Parlamento ne kadar çok seçmeni ve görüşü temsil ederse demokrasi o kadar güçlenir. Bu nedenle yapılacak seçimlerde seçmen katılımının üst düzeyde olmasını demokrasimiz adına önemle temenni etmekteyim.

Ancak, temsil gücü ne olursa olsun Parlamento çoğunluğunun sınırlandırılması gereksinimi de açıktır. Parlamenter rejimlerde çoğunluğun iktidarını sınırlayan en etkin unsurlar anayasa yargısı, bağımsız yargı, muhalefetteki siyasi partiler, güvenceli temel hak ve hürriyetler rejimi ve anayasal rejimi özümsemiş güçlü sivil toplum örgütleridir. Böyle bir yapı, çoğunluğun iradesi ile hukuk devleti ilkelerini dengeler. Bu temel unsurların güçlendirilmesinin karşılaşılan birçok soruna çözüm getireceğini umuyorum.

Sayın Cumhurbaşkanım, değerli konuklar,

Uzun yıllardır sürdürdüğüm hâkimlik mesleğinden ve yerine getirmekten büyük onur duyduğum Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Başkanlığı görevinden birkaç ay sonra emekliye ayrılacağım. Bunca yıllık hukuk yaşamımın sonunda tekrar ifade etmek isterim ki işbirliği, karşılıklı anlayış ve sevgi, evrensel barışın mayası ve olmazsa olmaz koşuludur. Geleceğin dünyasında yaşanacak değişimler ne olursa olsun, batıdaki ve doğudaki bazı kötümser fütürologların ve kimi siyaset bilimcilerin beklentilerinin aksine, karşılıklı anlayış ve işbirliğine dayanan bir dünya özlemi, salt bir ütopyadan ibaret olmamalıdır.

Kuruluş yıldönümü toplantımıza katılarak beni dinlemek lûtfunda bulunan tüm konuklara tekrar en iyi dileklerimi ve saygılarımı sunuyorum.